

*Renata Marciniak-Firadza**

***DUKAWKA, GULGOT, SEPIOŁ...*,
CZYLI JAK W GWARACH MAŁOPOLSKO-MAZOWIECKIEGO
POGRANICZA JĘZYKOWEGO NAZYWA SIĘ CZŁOWIEKA,
KTÓRY SIĘ JĄKA, BEŁKOCZE CZY SEPLENI**

DUKAWKA, GULGOT, SEPIOŁ..., IT MEANS HOW IN LOCAL DIALECTS
OF THE MAŁOPOLSKA-MAZOVIAN LINGUISTIC BORDERLAND
PEOPLE WHO STUTTER, SPUTTER OR LISP ARE NAMED

In the article the semantic elements building the expressive (pejorative) value of derivatives were indicated, the ones which are included in root words and formal exponents forming derivatives naming people who stutter, sputter and lisp.

Keywords: dialect, lexicon, word formation, expression language

Słowa kluczowe: gwara, leksyka, słowotwórstwo, ekspresja językowa

WPROWADZENIE

Opracowania poświęcone leksyce i słowotwórstwu gwarowemu, dotyczące słownictwa emocjonalnego, będące przedmiotem opisu m.in. Jerzego Bartmińskiego [1965], Ewy Masłowskiej [1980], Anny Kowalskiej [1989; 1990; 1993; 2003], Henryki Sędziak [1992a; 1992b], Wiesława Borysia [1997], Marii Pa-jąkowskiej [1997], Ireny Szczepankowskiej [1998], Beaty Burskiej-Ratajczyk [2006], prezentują się skromniej, niż posiadające bogatą dokumentację wyniki

* Zakład Dialektologii Polskiej i Logopedii, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Łódzki, ul. Pomorska 171/173, 90-236 Łódź; e-mail: renata.marciniak7@wp.pl

badania pochodzące z polszczyzny ogólnej, poświęcone emocjom, a zwłaszcza formacjom ekspresywnym.

Ten fakt może dziwić, a to dlatego, iż dotychczasowe wyniki badań dialektologicznych pozwalają na stwierdzenie, że „dialekty charakteryzują się znacznie większą spontanicznością procesów językowych, a także większą różnorodnością środków językowych służących powstawaniu nazw ekspresywnych niż język literacki” [Kowalska, 1993, s. 129] oraz że „wspólną cechą tendencji odróżniających gwary od języka literackiego jest ogromna przewaga formacji ekspresywnych w gwarach. Ekspresja językowa odgrywa bowiem w dialektach rolę nieporównanie większą niż w języku literackim (pisanym)” [Kowalska, 1983, s. 69].

Szczególnie bogaty materiał przynoszą nacechowane emocjonalnie, przeważnie negatywnie, nazwy dotyczące człowieka, bowiem ekspresja uczuć, ocen należy do tej sfery zachowań językowych, które ujawniają się w spontanicznych bezpośrednich kontaktach międzyludzkich.

Jak pisał Zenon Klemensiewicz, „Wyraz ma nie tylko znaczenie, tzn. nazywamy nim przedmiot myśli, ale może on także ujawniać naszą postawę uczuciową względem czegoś nazywanego” [1986, s. 48].

Zdecydowanie ogólnie w gwarach przeważają derywaty ekspresywne o ujemnej konotacji, bowiem w ludowej świadomości społecznej reakcje emocjonalne wywołuje „inność” w stosunku do powszechnie przyjętych cech lub zachowań stanowiących o „normalności”. Różnorodność odcieni emocjonalnych znajduje odbicie w różnorodności środków językowych służących do wyrażania tych emocji. Są to między innymi środki semantyczne (por. znaczenie leksykalne podstawy) czy słowotwórcze.

Celem artykułu jest wskazanie przede wszystkim elementów znaczeniowych budujących wartość ekspresywną (pejoratywną) derywatów, zawartych w podstawach słowotwórczych i formalnych wykładników tworzących te derywaty. O ile bowiem w płaszczyźnie semantycznej można mówić o regularności kategorialnej, o tyle w płaszczyźnie stylistycznej wyrażanie zawartości emocjonalnej jest konotowane nie tylko przez formant, ale także przez wyraz podstawowy, kontekst czy konsytuację [por. Grabias, 1981, s. 171]. Poza tym zostanie omówiony sposób tworzenia zgromadzonych nazw, związanych z patologią mówienia.

Omawiane w artykule derywaty to nazwy określające człowieka, który się jąka, który bełkocze i który sepleni. Pomijam przezwiska, które związane są nierozdzielnie z jednym człowiekiem i jedną sytuacją, prezentują natomiast te, które są potencjalnymi apelatywami.

Jak podkreśla Jerzy Bartmiński, te między innymi rodzaje „wadliwego mówienia najmocniej, najsugestywniej narzucają się obserwacji społeczeństwa wiejskiego i są w sposób szczególnie trwałe rejestrowane w jego świadomości językowej” [1965, s. 78], gdyż „(...) mieszkańcy wsi bardzo dobrze zdają sobie sprawę z wielu właściwości mowy swojej i swoich sąsiadów, lubią o nich mówić, często także je przedrzeźniają” [Bartmiński, 1965, s. 66].

Poddane analizie formacje zostały zebrane na podstawie *Kwestionariusza do badań słowotwórstwa i słownictwa w gwarach pogranicza wielkopolsko-małopolsko-mazowiecko-śląskiego* autorstwa Sławomira Gali [2008] odpytanego w 32 punktach – wsiach¹ w miarę równomiernie rozmieszczonych na obszarze pogranicza małopolsko-mazowieckiego, to jest na obszarze zamkniętym schematyczną linią łączącą miasta Sierpc – Przasnysz – Ostrów Mazowiecka – Wysokie Mazowieckie – Siedlce – Lublin – Janów Lubelski – Sandomierz – Włoszczowa – Koniecpol – Piotrków Trybunalski – Gostynin. Informatorami byli autochtoni dobrze zachowujący gwara, w wieku od 60 do 85 lat.

Najbardziej zróżnicowane leksykalnie i słowotwórczo są nazwy określające człowieka, który się jąka i który bełkocze, mówi niewyraźnie.

¹ Wykaz eksplorowanych wsi: punkty zgodne z siatką AGP: 1 – Stopin, gm. Rościszewo, pow. Sierpc, woj. mazowieckie; 2 – Długołęka Wielka, gm. Opinogóra, pow. Ciechanów, woj. mazowieckie; 3 – Trynosy, gm. Wąsewo, pow. Ostrów Mazowiecka, woj. mazowieckie; 4 – Niedarzyn, gm. Raciąż, pow. Płońsk, woj. mazowieckie; 5 – Psary, gm. Obryte, pow. Pułtusk, woj. mazowieckie; 6 – Kamionka Nadbużna, gm. Nur, pow. Ostrów Mazowiecka, woj. mazowieckie; 7 – Czermino, gm. Gąbin, pow. Płock, woj. mazowieckie; 8 – Janowo, gm. Zakroczym, pow. Nowy Dwór Mazowiecki, woj. mazowieckie; 9 – Urle, gm. Jadów, pow. Wołomin, woj. mazowieckie; 10 – Witkowice, gm. Młodzieszyn, pow. Sochaczew, woj. mazowieckie; 11 – Hipolitów, gm. Halinów, pow. Mińsk Mazowiecki, woj. mazowieckie; 12 – Krześlin, gm. Suchożebry, pow. Siedlce, woj. mazowieckie; 13 – Czatolin, gm. Łyszkowice, pow. Łowicz, woj. łódzkie; 14 – Żelechów, gm. Żabia Wola, pow. Grodzisk Mazowiecki, woj. mazowieckie; 15 – Wielgolas, gm. Łatowicz, pow. Mińsk Mazowiecki, woj. mazowieckie; 16 – Kaliszki, gm. Rawa Mazowiecka, pow. Rawa Mazowiecka, woj. łódzkie; 17 – Nowa Wola, gm. Grabów n. Pilicą, pow. Kozienice, woj. mazowieckie; 18 – Krzywda, gm. Wojcieszków, pow. Łuków, woj. lubelskie; 19 – Wiaderno, gm. Tomaszów Mazowiecki, pow. Tomaszów Mazowiecki, woj. łódzkie; 20 – Długie, gm. Potworów, pow. Przysucha, woj. mazowieckie; 21 – Bąkowiec, gm. Sieciechów, pow. Kozienice, woj. mazowieckie; 22 – Nieswiń, gm. Końskie, pow. Końskie, woj. świętokrzyskie; 23 – Piłatka, gm. Ilża, pow. Radom, woj. mazowieckie; 24 – Ignaców, gm. Wojciechów, pow. Lublin, woj. lubelskie; 25 – Zagórze, gm. Wielgomłyn, pow. Radomsko, woj. łódzkie; 26 – Mostki, gm. Suchedniów, pow. Skarżysko-Kamienna, woj. świętokrzyskie; 27 – Sulejów, gm. Tarłów, pow. Opatów, woj. świętokrzyskie; 28 – Żarczyce, gm. Małogoszcz, pow. Jędrzejów, woj. świętokrzyskie; 29 – Gierczyce, gm. Opatów, pow. Opatów, woj. świętokrzyskie; 30 – Branew, gm. Godziszów, pow. Janów Lubelski, woj. lubelskie; punkty dodatkowe, uzupełniające punkty z siatki AGP: G – Gzów, gm. Słupia, pow. Skierniewice, woj. łódzkie; M – Mastki, gm. Chaśno, pow. Łowicz, woj. łódzkie.

1. CZŁOWIEK, KTÓRY SIĘ JĄKA

Analiza zgromadzonego materiału pokazała, że nazwy określające człowieka, który się jąka to derywaty oparte na podstawach czasownikowych znanych gwarom i polszczyźnie ogólnej, por. *dukać* ‘czytać, mówić coś z trudem, nieporadnie, jękając się’, *jąkać się* ‘mieć wadę wymowy polegającą na przerywaniu lub powtarzaniu głosek’, *zacinać się*, *zaciąć się* ‘zatrzymać się podczas mówienia’, jak i na podstawach tylko i wyłącznie o gwarowej proveniencji, por. *beblotać* ‘jąkać się’, *gąglić* ‘jw.’, *momotać* ‘jw.’ czy *zająkiwać się* ‘jw.’. Zdarzają się też takie podstawy, które są znane obu odmianom, to jest ogólnopolskiej i gwarowej, ale w obu mają różne znaczenia, por. *bąkać* – ogpol. ‘mówić niewyraźnie, cicho; czytać nieudolnie’ a gw. ‘jąkać się’, *gęgać* – ogpol. 1. ‘o gęsiach: wydawać charakterystyczny dla siebie głos, gęgot; gęgotać’, 2. rzadkie: a) mówić przez nos, niewyraźnie, b) gadać bez sensu albo nieciekawie’ – a gw. ‘jąkać się’.

Wszystkie przytoczone tu werbalne podstawy stały się fundamentem utworzenia różnych derywatów, których pejoratywne zabarwienie wynika z ujemnego znaczenia leksykalnego owych podstaw, np. *bąkała* (3)²: *boŋkaŋa boŋka* (3); *beblot* (3): *bebuot to tak bebuoce, ze ńic ńe mozna zrozuńeć* (3); *dukawka* (2): *dukafka ino duka* (2); *gąglacz* (3): *goŋglać, pŋestań goŋglic, bo kcemy troŋe spokoju* 3; *gęgal* (20, 22): *jąk gega, to jąes gegol* (20); *jąkacz* (3, 5, 6, 9, 11, 12, 14, 16–19, 22, 23, 25): *jąŋkac to ŋe jąŋka, zacina, jąk muvi* (25); *momot* (29, 30): *momot momota, suuŋać ŋe ńe da* (30); *zacinacz* (16): *ńe zacinej ŋe tak zaci-naču* (16); *zająkalec* (1, 2): *ten zająŋkalec ot ŋecka ŋe zająŋkuje* (2).

Najbardziej rozpowszechnione są formacje powstałe na bazie czasowników *jąkać się*, *zająkiwać się*, rzadsze utworzone w oparciu o verbum *gęgać* czy *zacinać się*. Sporadycznie notowane formacje pochodzą od werbalnych podstaw: *bąkać* → *bąkała* (3), *beblotać* → *beblot* (3), *dukać* → *dukawka* (2), *gąglić* → *gąglacz* (3), *momotać* → *momot* (29, 30).

Jeśli chodzi o zasięg geograficzny, to zwarte obszary tworzą derywaty od podstaw *jąkać się* i *zająkiwać się*. Formacje od pierwszego verbum występują na całym badanym obszarze, zaś formacje od *zająkiwać się* w punktach – wsiach położonych na północy eksplorowanego przez mnie obszaru. W przypadku pozostałych derywatów, ze względu na rzadkość czy sporadyczność ich występowania, nie można mówić o zwartych zasięgach.

² Cyfry (w przypadku punktów zgodnych z siatką AGP) lub litery (w przypadku punktów dodatkowych, uzupełniających siatkę punktów AGP) w nawiasach wskazują na lokalizację przykładu.

Derywaty oparte na podstawie *jąkać się* oraz *zająkować się* jako powszechnie na Mazowszu notują autorki *Atlasu gwar mazowieckich* [AGM, mapa 436, komentarze, s. 113–116] oraz Anna Kowalska w pracy *Zróżnicowanie słowotwórcze w gwarach Mazowsza i Podlasia* [1979, mapa 112, komentarze, s. 43]. Potwierdzają je też Irena Szczepankowska z Łomżyńskiego [1998, s. 30] i Jadwiga Chłudzińska-Świątecka z Warmii i Mazur [1972, s. 163, 164, 170]. Omawiane czasowniki stały się również podstawami formacji nazywających człowieka, który się jąka, notowanych w monografiach i słownikach gwarowych [por. Szymczak, 1961, s. 171, 173; Szymczak, 1962–1973, s. 350; Pluta, 1964, s. 28, 38; Dobrzyński, 1967, s. 10; Bąk, 1968, s. 36, 77; Maciejewski, 1969, s. 181; Dejna, 1976, s. 254; Mazur, 1978, s. 153].

Zestawienie danych kartograficznych z moimi materiałami pokazuje, że zgodnie ze starszymi danymi granice zasięgów poszczególnych nazw nie nakładają się na siebie, tymczasem z moich badań wynika, że nakładają się one na siebie, co skutkuje tym, że w wielu badanych przeze mnie punktach – wsiach zarejestrowałam kilka obocznych nazw na określenie człowieka jąkającego się.

O występującym w eksplorowanych współcześnie gwarach zjawisku oboczności leksykalnej podstaw odrębnych etymologicznie, świadczą przykłady nazw notowanych w jednym punkcie – wsi³, por. *jąk-ala* // *zająk-ala* (1, 2, 4, 5); *jąki-elec* // *zająki-elec* (2); *gągl-acz* // *jąk-acz* (3); *jąki-el* // *zająki-el* (3); *jąk-acz* // *zacin-acz* (16); *gęg-al* // *jąk-al* (22).

Omawiane w artykule derywaty to w przeważającej liczbie formacje sufiksalne, utworzone za pomocą formantów:

-alec: *jąkalec* (8): *ioŋkalec iuś še ioŋka* (8), *zająkalec* (1, 2): *ten zająkalec ot źecka še zająkuje* (2);

-elec: *jąkielec* (2): *iego syn to ioŋkelec, śmieje še z nego puu fši, ze še ioŋka* (2), *zająkielec* (2);

-awiec: *jąkawiec* (6): *po wypadku ten ioŋkaviec tak še ioŋka* (6);

-acz: *gąglacz* (3), *jąkacz* (3, 5, 6, 9, 11, 12, 14, 16–19, 22, 23, 25), *zacinacz* (16), *zająkacz* (1): *zająkać še zająkuje* (1);

-ak: *jąkak* (3): *co še ioŋkaku ioŋkaś* (3);

-ek: *zacinek* (12);

-ka: *zajęka* (6);

-awka: *dukawka* (2);

³ Za Ireną Jaros i Jerzym Sierociukiem, za oboczne uznają wyrazy motywujące derywaty o wspólnej wartości kategoriałnej, tym samym znaczeniu realnym i należące do jednego typu słowotwórczego [Jaros, 2005, s. 56; por. też Sierociuk, 1990; 1996, s. 31–43].

- al: *gęgal* (20, 22), *jąkal* (8, 9, 19, 22): *vysua za ijonkala* (9);
 -el: *jąkiel* (3): *ijonkel, strasnie se ijonka* (3), *zająkiel* (2, 3, 6);
 -al: *jąkal* (28): *ne ijonkaj se ty ijonkalu* (28);
 -ala: *bąkala* (3), *jąkala* (1–8, 10–17, 19, 20, 22–27, 29, G, M): *ijonkaua, bo se ijonka, zanim co pov'i* (14), *jak se dva ijonkauy spotkauy i'i začeu'y se ijonkać* (19), *u noz ve fsi byu taki, co se ijonkaū, taki ijonkaua* (25);
 -alo: *jąkało* (3): *ijonkauo vlos i se ijonka* (3);
 -adło: *jąkadło* (6);
 -ajło: *jąkajło* (11, 12, 18, 20, 22): *jak se ijonka, to vouajio ijonkava abo ijonkajuo* (11);
 -as: *gęgas* (30): *gęnga abo gęngas to tyn, co gęnga* (30);
 -aty: *jąkaty* (6, 10, 14, 28–30);
 -awa: *jąkawa* (6, 11): *tako ijonkava* (11);
 -awy: *jąkawy* (5, 12): *ijonkavy to se ijonko, jak muvi* (5);

Zdarzyła się też formacja paradygmatyczna na *-a*: *gęga* (30). Dwa derywaty, to jest *beblot* (3) i *momot* (29, 30), powstały w wyniku derywacji paradygmatycznej od *beblotać* i *momotać*.

Najbardziej produktywne okazały się formanty: *-ala* (notowany niemal na całym eksplorowanym obszarze), *-acz* (zapisany w pasie od północnego wschodu do południowego zachodu) oraz *-aty* (notowany w centralnej, południowej i wschodniej części obszaru). Rzadkie są natomiast: *-elec*, *-awiec*, *-ak*, *-al*, *-alo*, *-adło*, *-awa*.

Wszystkie wymienione formanty tworzące nazwy człowieka jąkającego się to sufiksy, które obok funkcji kategoryjnej mogą wskazywać na negatywny, lekceważący, często pogardliwy stosunek mówiącego do desygnatu [por. Doroszewski, 1928, s. 214, 218–219; Gaertner, 1934, s. 326; Szymczak, 1961, s. 160; Zołotowa, 1962, s. 314; Pluta, 1964, s. 29; Dobrzyński, 1967, s. 8; Satkiewicz, 1969, s. 23; Sławski, 1974, s. 103–105, 133; Sławski, 1976, s. 21, 32; Kowalska, 1979, s. 72, 73; Gala, 1993, s. 79; Waszakowa, 1994, s. 54; Kreja, 1996, s. 174; Jadacka, 2001, s. 84 itd.].

Mówiąc o różnicowaniu słowotwórczym, nie sposób nie wspomnieć o zjawisku wariantowości słowotwórczej. Spośród wielu różnych stanowisk na temat wariantowości w gwarach, za J. Sierociukiem za warianty słowotwórcze nazw osobowych wykonawców czynności uznają derywaty: 1) o wspólnym znaczeniu słowotwórczym, pełniące tę samą funkcję semantyczną; 2) utworzone od tej samej podstawy słowotwórczej; 3) utworzone za pomocą różnych formantów o tej samej funkcji [por. Sierociuk, 1991; por też Jaros, 2002, s. 56].

Ze zjawiskiem wariantywności słowotwórczej spotkać się można często na eksplorowanym terenie, co potwierdzają zanotowane przeze mnie szeregi: *gęg-a* (30) – *gęg-al* (20, 22) – *gęg-as* (30); *jąk-acz* (3, 5, 6, 9, 11, 12, 14, 16–19, 22, 23, 25) – *jąk-adło* (6) – *jąk-ajło* (11, 12, 18, 20, 22) – *jąk-ak* (3) – *jąk-al* (8, 9, 19, 22) – *jąk-alec* (8) – *jąk-ał* (28) – *jąk-ała* (1–8, 10–17, 19, 20, 22–27, 29, G, M) – *jąk-ało* (3) – *jąk-aty* (6, 10, 14, 28–30) – *jąk-awa* (6, 11) – *jąk-awiec* (6) – *jąk-awy* (5, 12) – *jąki-el* (3) – *jąki-elec* (2); *zacin-acz* (16) – *zacin-ek* (12); *zająk-acz* (1) – *zająk-alec* (1, 2) – *zająk-ała* (1, 2, 4, 5) – *zająki-el* (2, 3, 6) – *zająki-elec* (2) – *zają-ka* (6).

Wariantywność dotyczy nie tylko całego obszaru, ale bardzo często jednego punktu – wsi. Halina Pelcowa taki typ wariantywności określa mianem wariantywność lokalna lub wewnątrzgwarowa „o zasięgu wąskoterytorialnym, odpowiadającym zasięgowi gwary w obrębie jednej miejscowości” [Pelcowa, 1995, s. 157; 2001, s. 75]⁴. W eksplorowanych przeze mnie wsiach ten typ zjawiska zanotowałam w przykładach: *gęga* // *gegas* (30), *jąkacz* // *jąkajło* (11, 12, 18, 22), *jąkał* // *jąkacz* (9), *jąkała* // *jąkiel* (2), *zająkacz* // *zająkalec* // *zająkała* (1), a w punktach – wsiach 2 czy 6 nawet *jąkacz* // *jąkadło* // *jąkała* // *jąkaty* // *jąkawiec* // *jąkawa* (6), *zająkalec* // *zająkała* // *zająkiel* // *zająkielec* (2).

2. CZŁOWIEK, KTÓRY BĘLKOCZE

Nazwy określające człowieka, który bełkocze, to derywaty oparte na podstawach czasownikowych znanych gwarom i polszczyźnie ogólnej, por. *bąkać* ‘mówić niewyraźnie, cicho’, *bełkotać* pot. ‘mówić niewyraźnie, niezrozumiale; też: wydawać nieartykułowane dźwięki’, *faflunić* pot. ‘mówić niewyraźnie, bełkotać’, *gulgotać* ‘mówić niewyraźnie’, *mamlać*, *mamleć* pot. ‘mówić wolno, niewyraźnie’, *mamrać* ‘mówić cicho i niewyraźnie’, *mamrotać* ‘mówić cicho i niewyraźnie’, *mruczeć* ‘mówić coś cicho, niewyraźnie, niezrozumiale’, jak i na podstawach tylko i wyłącznie o gwarowej proweniencji, por. *fifrać* ‘mówić niewyraźnie’.

⁴ Biorąc pod uwagę aspekt geograficzny H. Pelcowa wyróżnia trzy typy wariantywności: 1) wariantywność regionalną „zachodzącą w obrębie regionu, rozumianego jako jednostka terytorialna, odpowiadająca obszarem zasięgowi dialektu lub zasięgowi mniejszego terytorium mieszczącego się w obrębie dialektu, a odpowiadającego obszarowi kilku lub kilkunastu wsi” [1995, s. 157; 2001, s. 76]; 2) wariantywność lokalną lub wewnątrzgwarową „o zasięgu wąskoterytorialnym, odpowiadającym zasięgowi gwary w obrębie jednej miejscowości” [Pelcowa 1995, s. 157; 2001, s. 75]; 3) wariantywność kontekstową, warunkowaną idiolektalnie, pojawiającą się w wypowiedziach jednego informatora [Pelcowa 2001, s. 75].

Zdarzają się też takie podstawy, które są znane obu odmianom, to jest ogólnopolskiej i gwarowej, ale w obu mają różne znaczenia, por. *brzdąkać* – ogpol. pot. ‘grać na jakimś instrumencie strunowym niedbale’ – a gw. ‘mówić cicho, niewyraźnie’, *buczeć* – ogpol. 1. ‘wydawać niski odgłos’, 2. pot. ‘głośno płakać; beczeć, ryczeć’ – a gw. ‘mówić niewyraźnie’, *chochlować* – ogpol. reg. ‘jeść łąpczywie łyżką’, *ciapać* – ogpol. ‘iść powoli, z trudem, zwłaszcza po błocie’, *gęgać* – ogpol. 1. ‘o gęsich: wydawać charakterystyczny dla siebie głos, gęgot; gęgotać’, 2. rzadkie: a) mówić przez nos, niewyraźnie, b) gadać bez sensu albo nieciekawie’ – a gw. ‘mówić szybko i niewyraźnie’, *parkotać* – ogpol. ‘wydawać bulgoczący odgłos charakterystyczny dla wrzącej wody lub innej cieczy; parkotać, pyrkotać’ – a gw. ‘mówić szybko i niewyraźnie’.

Te werbalne podstawy posłużyły do utworzenia różnych derywatów. Ujemne konotacje tych derywatów mają związek z pejoratywnym znaczeniem ich podstaw, por. *bąkała* (17, 19, 24): *boŋkała to aby tak boŋko pod nosym* (17); *belkot* (6, 8, 10, 13, 17, 19, 20, 25): *ten beŋkot beŋkoče, zrozumieć nie można* (10); *brzdąkała* (25): *bždoŋkała bždoŋka coś pod nosem* (25); *buczek* (17, 19, 20): *bucek pod nosym bucy* (17); *chochlun* (7): *χοχλun dużo χοχλιuje a pożytku s tygo ni ma* (7); *ciapała* (13): *ćapała coś ćapaŋ* (13); *fafluniarz* (19): *fafluńoża to nie zrozumieš, bo tak fafluńi* (19); *fifrak* (28): *fifrak fifra* (28); *gęgacz* (2): *geŋgać geŋga i go nie rozumiem* (2); *gulgot* (19): *gulgot gulgoce my nad uŋuŋym* (19); *mamlak* (28): *mamlak mamle, a nie muwi* (28); *mamrak* (28): *mamrak mamże pod nosem* 28; *mamrot* (4, 14, 16, 19, 20, 22, M): *mamrot mamroce, gada se sam do siebie* (14); *mruk* (3, 6, 20, 22, 30): *on to mruk, aby mrućy coś pod nosem* (3); *parkot* (17): *parkoce tyn parkot as usy bolum* (17).

W tym miejscu należy wspomnieć o zjawisku oboczności leksykalnej podstaw odrębnych etymologicznie, co potwierdzają przykłady nazw notowanych w jednym punkcie – wsi, por. *bucz-ek* // *mrucz-ek* (19), *bąk-ala* // *gęg-ala* (17), *belkot-ø* // *mruk-ø* (6), *mamrot-ø* // *mruk-ø* (22), *belkot-ø* // *parkot-ø* (17). Są też wsie, w których informatorzy podali więcej niż dwie oboczne podstawy słowotwórcze, por. *fifr-ak* // *maml-ak* // *mamr-ak* (28), *belkot-ø* // *gulgot-ø* // *mamrot-ø* (19), *belkot-ø* // *mamrot-ø* // *mruk-ø* (20).

Najbardziej rozpowszechnione są formacje powstałe na bazie czasowników *bąkać*, *belkotać*, *gęgać* // *gęgać*, *mamrotać*, *mruczeć*, rzadsze powstałe w oparciu o verbum *buczeć*, *parkotać* czy *faflunić*. Sporadycznie notowane formacje pochodzą od werbalnych podstaw: *brzdąkać* → *brzdąkała* (25), *chochlować* → *chochlun* (7), *ciapać* → *ciapała* (13), *fifrać* → *fifrak* (28), *gulgotać* → *gulgot* (19), *mamleć* → *mamlak* (28), *mamrać* → *mamrak* (28).

Pod względem zasięgu geograficznego zwarte obszary tworzą derywaty od podstaw *belkotać*, *mamrotać* i *gągać* // *gęgać*. Formacje od pierwszego verbum występują na wschodzie i w centrum eksplorowanego obszaru, formacje od *mamrotać* – na wschodzie, zaś formacje od *gągać* // *gęgać* w punktach – wsiach położonych w części centralnej i wschodniej. Ze względu na rzadkość czy sporadyczność występowania pozostałych derywatów, trudno mówić o zwartych zasięgach.

Zarejestrowane przeze mnie formacje zanotowali też autorzy słowników i monografii gwarowych, por. *bąkała* [Szymczak, 1962–1973, s. 45], *belkot* [Szymczak, 1961, s. 123; 1962–1973, s. 33], *gęgot* [Szymczak, 1962–1973, s. 289], *gulgot* [Szymczak, 1962–1973, s. 281], *jazgot* [Szymczak, 1961, s. 166; 1962–1973, s. 343], *mamrak* [Kucala, 1957, s. 290; Szymczak, 1962–1973, s. 535], *mamrot* [Szymczak, 1961, s. 166; 1962–1973, s. 535; Bąk, 1968, s. 90; Dejna, 1978, s. 214], *mruczek* [Szymczak, 1961, s. 123].

Omawiane przeze mnie derywaty to głównie formacje sufiksalne, utworzone za pomocą formantów:

-acz: *gęgacz* (2);

-ak: *fifrak* (28), *mamlak* (28), *mamrak* (28);

-ek: *buczek* (17, 19, 20), *mruczek* (19, G);

-al: *gęgal* (17, 20): *ńe rozumim co tyn gęgal gęga* (17);

-al: *gęgal* (17);

-ala: *bąkała* (17, 19, 24), *brzdąkała* (25), *ciapała* (13), *gągała* (G): *ńe gongaj, povec to pomalu i vyražne* (G) // *gęgała* (17, 20, M): *to tak gęgo pšez nos* (M);

-un: *chochlun* (7);

-arz: *fafluniarz* (19): *fafluňoš fafluňi* (19);

-ot: *gęgot* (19): *gęgot gęgo, ńe zrozumes go* (19).

Zdarzały się też formacje, które powstały w wyniku derywacji paradygmatycznej, por. *faflun* (7): *faflun tak fafluňi zamiast uadne povježić* (7), *belkot* (6, 8, 10, 13, 17, 19, 20, 25): *beukot beukoce i še z ěim ńe zmuvis* (19), *gulgot* (19), *mamrot* (4, 14, 16, 19, 20, 22, M): *ńe rozumjem tygo mamrota, coš tam mamroče* (4), *mruczek* (3, 6, 20, 22, 30), *parkot* (17).

Najbardziej produktywne okazały się formanty: *-ala* (głównie w części południowo-zachodniej i centralnej eksplorowanego obszaru) oraz *-ek* (notowany głównie w centrum badanego obszaru). Produktywne są też formacje powstałe w wyniku derywacji paradygmatycznej (notowane w części zachodniej i centralnej). Rzadkie są natomiast: *-acz*, *-ak*, *-al*, *-al*, *-un*, *-arz*, *-ot*.

Mówiąc o zróżnicowaniu słowotwórczym, należy wspomnieć o zjawisku wariantowości słowotwórczej, z którym spotkać się można często na eksplorowanym terenie, co potwierdzają zanotowane przeze mnie szeregi: *faflun-ø* (7) – *fafluni-arz* (19); *gęg-acz* (2) – *gęg-al* (17, 20) – *gęg-ał* (17) – *gęg-ala* (17, 20, M) – *gęg-ot* (19); *mruż-ek* (19, G) – *mruk-ø* (3, 6, 20, 22, 30).

Wariantywność dotyczy nie tylko całego obszaru, ale bardzo często jednego punktu – wsi, por. *gęg-al* (17) – *gęg-ał* (17) – *gęg-ala* (17); *gęg-al* (20) – *gęg-ala* (20).

3. CZŁOWIEK, KTÓRY SEPLENI

Najmniej zróżnicowane leksykalnie są nazwy człowieka, który sepleni. Prawie wszystkie są oparte na podstawie czasownikowej *seplenić*, jeden derywat na podstawie *szepielić* ‘seplenić’ o gwarowej proveniencji.

Te werbalne podstawy stały się fundamentem do utworzenia różnych derywatów za pomocą formantów:

-uch: *sepleniuch* (20, 22, 25, M): *sepleńuχ sepluñi i go ñe zrozumes* (20); *ñe poŕe wyraźne tyn sepleńuχ, tylko sepleni* (25);

-ak: *szepielak* (26, 28, 30);

-oł: *sepiol* (26, 28);

-arz: *sepleniarz* (8, 10);

-awa: *seplawa* (6).

Pomimo niewielkiej ilości materiału dokumentacyjnego, którym dysponuję, można dostrzec w nim zjawiska wariantywności słowotwórczej, por. *sepi-oł* (26, 28) – *sepl-awa* (6) – *sepleni-arz* (8, 10) – *sepleni-uch* (20, 22, 25, M).

SPOSOBY TWORZENIA OPISYWANEGO SŁOWNICTWA

Podstawowym sposobem tworzenia opisywanego słownictwa, które J. Bartmiński określa mianem akustyczne, jest dźwiękonaśladowczość, która „zbliżając język do oznaczanych zjawisk przekazuje z dużą bezpośredniością ich naturalny walor dźwiękowy” [1965, s. 79]. Jak podkreśla ów badacz, dla słownictwa akustycznego jest to zasada etymologiczna bardzo stara, tkwiąca swymi korzeniami w okresie początkowym mowy ludzkiej, do dziś żywa w wielu językach świata [Bartmiński, 1965, s. 79] – por. przykładowe podstawy werbalne: *belkotać*, *dukać*, *seplenić*, *zacinąć się* czy *zająkować się*.

Funkcję wzmocnienia efektu akustycznego pełni geminacja spółgłosek typu *bęb-*, *fąf-*, *gąg-*, *mam-*, *pep-*, por. *faflunić*, *fifrać*, *gąglic*, *gęgać* // *gągać*, *mamleć*, *mamrać*, *mamrotać*, *momotać*.

Jak podaje Henryka Sędziak, większość tak zwanych czasowników mówienia „ma w swej strukturze semantycznej element negatywnej oceny sposobu mówienia, spowodowany różnymi czynnikami (...)” [1992a, s. 137].

Ładunek ekspresywny wnoszą również formanty – por. m.in. *-uch*, *-al*, *-ala*, *-adło*, *-un*, *-as*, *-ot*, *-awa* itd. W gwarach bowiem często zaznacza się dwufunkcyjność niektórych formantów polegająca na ich funkcjonowaniu w dwu płaszczyznach: semantycznej (kategorialnej) i stylistycznej (ekspresywnej).

Drugim bardzo produktywnym źródłem omawianego słownictwa jest przenoszenie na określenie aktu mówienia nazw różnych innych, pod jakimś względem podobnych zjawisk z życia przyrody lub też związanych z działalnością człowieka. Tego rodzaju metaforyzacji ulegają przede wszystkim określenia wrażeń słuchowych, na przykład bulgotania wody, głosów zwierząt i innych. Są to niejednokrotnie wyrazy o etymologii dźwiękonaśladowczej [Bartmiński, 1965, s. 79–80] – por. przykładowe: *brzdąkać* pot. ‘grać na jakimś instrumencie strunowym niedbale’, *gęgać* ‘o gęsiach: wydawać charakterystyczny dla siebie głos, gęgot; gęgotać’, *gulgotać* ‘o płynach: wydawać dźwięki przy przelewaniu lub gotowaniu się’ czy *parkotać* ‘wydawać bulgoczący odgłos charakterystyczny dla wrzącej wody lub innej cieczy; parkotać, pyrkotać’.

PODSUMOWANIE

Język, będący zwierciadłem życia jednostkowego i społecznego, daje wiedzę o sposobie ujmowania i wartościowania przez człowieka otaczającej go rzeczywistości [Bartmiński, 1965, s. 67]. Analizując leksykę gwarową można zauważyć, że „podstawową kategorią pojęciową wiejskiego obszaru językowo-kulturowego, wartością szczególnie mocno podtrzymywaną i eksponowaną przez społeczność wiejską, jest antropocentryzm, stawiający człowieka w centrum opisywanej rzeczywistości i orientujący tę rzeczywistość na człowieka” [Kurek, 2004, s. 250]. Spostrzeżenie to znajduje potwierdzenie również w zaprezentowanym materiale.

Eksplorowane gwary pogranicza (ale i wszystkie pozostałe gwary również) charakteryzują się ogromnym bogactwem form gramatycznych i wyrazów, nieograniczonymi możliwościami obocznego ich występowania. Gwarom właściwa jest także większa skłonność do tworzenia form nacechowanych ekspresywnie, posiadają liczniejszy zasób wyrazów podstawowych i formantów,

wykorzystywanych w tym celu. Znakomitym środkiem sygnalizowania negatywnej oceny są wyrazy motywowane, a do degradacji przedmiotu wypowiedzi można wyzyskać dodatkowe cechy znaczeniowe ukryte w ich strukturze: bądź w podstawie słowotwórczej, bądź w charakterystycznym formancie.

Obfitość zaprezentowanych w artykule synonimów dowodzi z jednej strony wyczulenia uwagi społecznej na zjawiska mówienia, mowy patologicznej, zaś z drugiej strony dużej siły i różnorodności doznań emocjonalnych, powodowanych przez wszelkie zaburzenia w mówieniu i percepcji mowy.

ROZWIĄZANIA SKRÓTÓW

AGM – Atlas gwar mazowieckich, 1971–1992, t. I: Halina Horodyska-Gadkowska, Alina Strzyżewska-Zaremba, tomy następne: Anna Kowalska, Alina Strzyżewska-Zaremba, t. I–X, Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

BIBLIOGRAFIA

- BARTMIŃSKI Jerzy, 1965, Ludowe słownictwo logopedyczne, „Logopedia”, 6, s. 66–83.
- BĄK Piotr, 1968, Gwara okolic Kramska w powiecie konińskim (zarys fonetyki i słowotwórstwa), Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- BORYŚ Wiesław, 1997, Ludowe słownictwo ekspresywne na warsztacie etymologa. Leksyka słowiańska na warsztacie językoznawcy, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy (Prace Sławistyczne nr 105), Warszawa, s. 23–32.
- BURSKA-RATAJCZYK Beata, 2006, Ludowe ekspresywizmy słowotwórcze dotyczące mówienia (na materiale gwar mazowieckich), w: Kazimierz Michalewski, red., Wyrażanie emocji, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 367–377.
- CHLUDZIŃSKA-ŚWIĄTECKA Jadwiga, 1972, Budowa słowotwórcza rzeczowników w gwarach Warmii i Mazur, „Prace Filologiczne”, 22, s. 159–289.
- DEJNA Karol, 1976, 1978 Słownictwo ludowe z terenu województw kieleckiego i łódzkiego, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN”, (E–J) 1976, 22, s. 135–268, (L–M) 1978, 24, s. 149–274.
- DOBZYŃSKI Walenty, 1967, Gwary powiatu niemodlińskiego, cz. II: Morfologia, teksty gwarowe, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.

- DOROSZEWSKI Witold, 1928, Monografie słowotwórcze. I. Formacje z podstawowym *-k-* w części sufiksальной, „Prace Filologiczne”, 13, s. 1–261.
- GAERTNER Henryk, 1934, Gramatyka współczesnego języka polskiego, cz. III, 1. Słowotwórstwo, Książnica-Atlas, Lwów–Warszawa.
- GALA Sławomir, 1993, Apelatywno-antroponimiczne struktury z sufiksem *-ajło*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Linguistica”, 27, s. 77–85.
- GALA Sławomir, 2008, Kwestionariusz do badań słowotwórstwa i słownictwa w gwarach pogranicza wielkopolsko-małopolsko-mazowiecko-śląskiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- GRABIAS Stanisław, 1981, O ekspresywności języka. Ekspresja a słowotwórstwo, Wydawnictwo Lubelskie, Lublin.
- JADACKA Hanna, 2001, System słowotwórczy polszczyzny (1945–2000), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- JAROS Irena, 2002, Zagadnienie wariantowości słowotwórczej na przykładzie nazw środków czynności, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN”, 47, s. 51–69.
- JAROS Irena, 2005, Udział obocznych podstaw słowotwórczych w tworzeniu nazw środków czynności w gwarach łączycko-sieradzkich, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN”, 50, cz. 1, s. 55–64.
- KLEMENSIEWICZ Zenon, 1986, Podstawowe wiadomości z gramatyki języka polskiego, PWN, Warszawa.
- KOWALSKA Anna, 1979, Zróżnicowanie słowotwórcze gwar Mazowsza i Podlasia. Rzeczownik, t. II, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- KOWALSKA Anna, 1983, Polskie formacje ekspresywne z podstawowym elementem *-l-* w części sufiksальной, „Studia Linguistica Polono-Jugoslavica”, 3, s. 67–78.
- KOWALSKA Anna, 1989, Z badań nad mazowieckim słownictwem ekspresywnym (nazwy człowieka, który sepleni), w: Barbara Falińska, red., Polszczyzna północno-wschodnia. Metodologia badań językowych, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław, s. 33–45.
- KOWALSKA Anna, 1990, Ludowe słownictwo ekspresywne a polszczyzna ogólna, „Studia Linguistica Polono-Slovaca” (Bratysława), 3. Dynamika rozwoju słownictwa. Referaty z konferencji w Paszówce, 22–25 VI 1987, red. Jerzy Reichan, s. 175–181.
- KOWALSKA Anna, 1993, Z badań nad mazowiecką leksyką ekspresywną (nazwy ‘człowieka z wytrzeszczonymi oczami’), „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze”, 17–18, s. 129–133.

- KOWALSKA Anna, 2003, Formacje ekspresywne z sufiksem *-arz* w gwarach polskich, w: Urszula Sokólska, Piotr Wróblewski, red., *Słowa jak mosty nad wiekami*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok, s. 227–241.
- KREJA Bogusław, 1996, *Studia z polskiego słowotwórstwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- KUCAŁA Marian, 1957, *Porównawczy słownik trzech wsi małopolskich*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- KUREK Halina, 2004, Gwara – wartość podstawowa wiejskiego obszaru językowo-kulturowego, „*Rozprawy Komisji Językowej ŁTN*”, 49, s. 247–255.
- MACIEJEWSKI Jerzy, 1969, *Słownik chełmińsko-dobrzyński (Siemoń, Dulsk)*, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Toruń.
- MASŁOWSKA Ewa, 1980, Słowotwórcze typy pejoratywnych nazw osób w dialekcie kaszubskim, „*Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*”, 19, s. 41–58.
- MAZUR Jan, 1978, *Gwary okolic Biłgoraja, cz. II: Fleksja*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- PAJĄKOWSKA Maria, 1997, *Słownictwo kociewskie a kultura ludowa. Wybrane zagadnienia z zakresu słownictwa gwarowego wyrażającego sądy wartościujące o człowieku*, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Bydgoszcz.
- PELCOWA Halina, 1995, Wariantywność leksykalna gwar pogranicza wschodniego Lubelszczyzny, w: Michał Kondratiuk, red., *Badania dialektów i onomastyki na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego. Filia w Białymstoku, Białystok, s. 155–166.
- PELCOWA Halina, 2001, *Interferencje leksykalne w gwarach Lubelszczyzny*, Wydawnictwo Uniwersytetu im. Marii Skłodowskiej-Curie, Lublin.
- PLUTA Feliks, 1964, *Dialekt głogówecki. cz. II: Słowotwórstwo, fleksja, teksty gwarowe*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- SATKIEWICZ Halina, 1969, *Produktywne typy słowotwórcze współczesnego języka polskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- SĘDZIAK Henryka, 1992a, *Semantyka i składnia czasowników mówienia w gwarze łomżyńskiej*, Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wagów, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Olsztynie, Łomża.
- SĘDZIAK Henryka, 1992b, *Zróżnicowanie znaczeniowe czasowników mówienia w gwarze łomżyńskiej w porównaniu z polszczyzną literacką*, „*Poradnik Językowy*”, s. 681–688.

- SIEROCIUK Jerzy, 1990, Oboczność podstaw słowotwórczych i poświadczenia negatywne w badaniach słowotwórstwa gwarowego, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN”, 36, s. 169–181.
- SIEROCIUK Jerzy, 1991, W sprawie wariantowości słowotwórczej w gwarach (rozważania wstępne), w: Stanisław Gajda, red., *Wariacja w języku*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Opolu, Opole, s. 175–178.
- SIEROCIUK Jerzy, 1996, Budowa wybranych formacji rzeczownikowych – szczególnie nazw miejsc – w gwarach między Wisłą a Wieprzem, Wydawnictwo Uniwersytetu im. Marii Skłodowskiej-Curie, Lublin.
- SŁAWSKI Franciszek, red., 1974, 1976, *Słownik prasłowiański*, t. I: *A–B*, t. II: *C–D*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- SZCZEPANKOWSKA Irena, 1998, *Nomina attributiva* w gwarze łomżyńskiej. Studium leksykalno-słowotwórcze, Wydawnictwo Trans Humana, Białystok.
- SZYMCZAK Mieczysław, 1961, Gwara Domaniewka i wsi okolicznych w powiecie łęczyckim, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Łódź.
- SZYMCZAK Mieczysław, 1962–1973, *Słownik gwary Domaniewka w powiecie łęczyckim*, cz. I–VIII, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław.
- WASZAKOWA Krystyna, 1994, *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki sufiksalne obce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- ZOŁOTOWA Wiera, 1962, Rzeczowniki dewerbalne osobowe we współczesnej polszczyźnie, „Poradnik Językowy”, 7–8, s. 310–322.

Renata Marciniak-Firadza

DUKAWKA, GULGOT, SEPIOŁ..., CZYLI JAK W GWARACH
MAŁOPOLSKO-MAZOWIECKIEGO POGRANICZA JĘZYKOWEGO
NAZYWA SIĘ CZŁOWIEKA, KTÓRY SIĘ JĄKA, BEŁKOCZE CZY SEPLENI

Streszczenie

Gwary charakteryzują się większą różnorodnością środków językowych służących powstawaniu nazw ekspresywnych, przeważnie nacechowanych negatywnie, niż język literacki. Te ekspresywne derywaty o ujemnej konotacji powstają przy udziale środków semantycznych i słowotwórczych.

Celem artykułu jest wskazanie przede wszystkim elementów znaczeniowych budujących wartość ekspresywną (pejoratywną) derywatów, zawartych w podstawach słowotwórczych i formalnych wykładników tworzących te derywaty. Zwrócono uwagę na zjawiska oboczności leksykalnej podstaw obocznych etymologicznie i wariantowości słowotwórczej. Poza tym został omówiony sposób tworzenia wybranych nazw związanych z patologią mówienia.

Materiał poddany analizie został zebrany metodą kwestionariuszową w trakcie eksploracji terenowej obszaru pogranicza.

Obfitość synonimów przedstawionych w artykule dowodzi zarówno wyczerpania uwagi społecznej na zjawiska mowy patologicznej, jak i dużej siły i różnorodności doznań emocjonalnych, powodowanych przez zaburzenia w mówieniu i percepcji mowy.

DUKAWKA, GULGOT, SEPIOŁ..., IT MEANS HOW IN LOCAL DIALECTS
OF THE MAŁOPOLSKA-MAZOVIAN LINGUISTIC BORDERLAND
PEOPLE WHO STUTTER, SPUTTER OR LISP ARE NAMED

Summary

Unless in literary language, in local dialects there are more linguistic measures which are used to form expressive names, mainly marked negatively. These expressive derivatives with the negative connotations are created at the participation of semantic and morphological means. The purpose of the article is to show some semantic elements building the expressive value (pejorative) of derivatives, included in root words and formal exponents forming these derivatives. This article revolves around the lexical bases which are etymologically different and derivational diversity. Apart from that the creation of the chosen names associated with pathology of speech stayed was discussed.

Analysed material was gathered with questionnaire method during the exploration of the area of the borderland. The abundance of synonyms described in the article is proving the sensitivity of the society to the phenomena of the pathological speech, as well as great power and diversity of emotional experiences, caused by disorders of speech and the perception of speech.